

CRNA GORA
Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja

STRATEGIJA
RAZVOJA SOCIJALNE ZAŠTITE STARIH LICA
2008. - 2012.

Podgorica, novembar 2007.

SADRŽAJ:

1. UVOD	3
2. SOCIJALNA ZAŠTITA STARIH LICA – POSTOJEĆE STANJE	4
3. REFORMA SOCIJALNE ZAŠTITE STARIH LICA	8
3.1 Principi reforme	
3.2 Strateški pravci razvoja socijalne zaštite starih lica	
3.2.1 Modernizacija sistema socijalne zaštite starih lica i povećanje njegove efikasnosti	
3.2.2 Unapređivanje zaštite najsiromašnijih starih lica	
3.2.3 Razvoj mreže usluga u zajednici	
3.2.3.1 Identifikacija potreba i planiranja usluga	
3.2.3.2 Razvoj sistema usluga socijalne zaštite starih lica	
3.2.3.3 Razvoj oblika i usluga neodložnih (urgentnih) intervencija	
4. OČEKIVANI EFEKTI REFORME	18
5. FAKTORI I PRETPOSTAVKE IZGRADNJE NOVOG SISTEMA SOCIJALNE ZAŠTITE STARIH LICA I PERIODIČNO PREISPITIVANJE STRATEGIJE	19
6. AKCIONI PLAN OSTVARIVANJA STRATEGIJE SOCIJALNE ZAŠTITE STARIH LICA U CRNOJ GORI	

1. UVOD

Vlada Crne Gore, u trenutku preduzimanja svih neophodnih aktivnosti u izgradnji institucija moderne demokratske, pravne i efikasne države, postizanja bržeg socijalno – ekonomskog i društvenog razvoja i efikasnog uključivanja u evropske integracione procese, pristupila je izradi “Strategije razvoja socijalne zaštite starih lica” – dokumenta kojim precizira osnovne ciljeve i definiše najvažnije pravce i zadatke u politici razvoja socijalne zaštite starih lica u Crnoj Gori za period od 2008- 2012.

Ovaj dokument je nastao u okviru realizacije projekta reforme socijalne zaštite starih lica u Crnoj Gori koji se realizuje kao partnerski projekat Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja i Centra za razvoj nevladinih organizacija, a podržan je od strane Evropske agencije za rekonstrukciju.

Dokument je nastao uz učešće predstavnika državnih institucija, lokalne zajednice, nevladinog sektora, vjerskih organizacija, organizacija udruženja penzionera i drugih starih lica. Za potrebe izrade Strategije urađeno je istraživanje socijalno-zaštitnih potreba starih lica u Crnoj Gori (Cedem, 2007.) i održano je oko 20 sastanaka (prezentacija rezultata istraživanja, javnih rasprava o prijedlogu Strategije itd.) sa različitim socijalnim akterima na teritoriji Crne Gore.

U izradi Strategije razvoja socijalne zaštite starih lica u Crnoj Gori pošlo se od:

- Dokumenta Prve svjetske skupštine o starenju (Beč, 1982.) “Međunarodni plan akcija na području starenja”;
- Rezolucije UN (46/91) “Načela Ujedinjenih nacija za starije ljude”;
- Dokumenta Druge svjetske skupštine o starenju (Madrid 2002.) “Madridske deklaracije” i “Madridskog internacionalnog plana aktivnosti 2002.”;
- “Regionalne strategije za implementaciju Madridskog internacionalnog plana aktivnosti o starenju 2002.” kojeg je usvojila Ekonomska komisija UN za Evropu (UNECE);
- “Pregleda aktivnosti o starenju u Evropi” kojeg je usvojio Evropski odbor za socijalnu koheziju Vijeća Evrope (2004.);
- “Evropske konvencije o pravima čovjeka” (Vijeće Evrope);
- “Evropske socijalne povelje” i “Revidirane evropske socijalne povelje”;
- Evropske “Revidirane strategije socijalne kohezije” (2004.);
- “Strategije razvoja i redukcije siromaštva u Crnoj Gori”;
- “Strategije razvoja sistema socijalne i dječije zaštite u Crnoj Gori”

Okosnica i osnovni cilj razvoja socijalne zaštite starih lica okrenuti su poboljšanju njihovog socijalnog statusa, jačanju društvene kohezije, podsticanju i njegovanju nezavisnosti i sposobnosti starih lica da pomognu sami sebi i predupređivanju pojava njihove marginalizacije. U tome se u punoj mjeri moraju uvažiti socijalni, zdravstveni, demografski i drugi uslovi života ove socijalne grupe i da se, u novim okolnostima, ranjivim i marginalizovanim pojedincima ili cijelim grupama starih lica, kada nisu u stanju sami da

zadovolje svoje egzistencijalne potrebe, pruži neophodna pomoć i podrška. U svemu tome potrebno je jačati princip i razvijati različite oblike solidarnosti sa starim licima, stvoriti systemske i druge pretpostavke za uključivanje svih zainteresovanih subjekata društva u ovu aktivnost, odnosno za aktiviranje svih realnih potencijala društva. Treba postići pluralizam pružalaca, oblika i sadržaja, kao i veći kvalitet usluga socijalne zaštite starih lica i, u svemu tome, razviti raznovrsne i sadržinski bogate odnose partnerstva.

2.SOCIJALNA ZAŠTITA STARIH LICA – POSTOJEĆE STANJE

Prema rezultatima popisa stanovništva Crne Gore iz 2003. godine od ukupno 620.145 stanovnika, sa preko 60 godina života je bilo 103.393 ili 16,67%, a starih lica, sa preko 65 godina života bilo 74.160 ili 11,96% stanovnika. Podaci o broju starih lica sa preko 65 godina života pokazuju da je stanovništvo Crne Gore za 0,06% ispod kriterija demografske starosti i da je to stanje znatno povoljnije nego što je situacija u većini zemalja u okruženju. Na to, takođe, ukazuje i podatak o prosječnoj starosti koja iznosi 35,9 godina (muškarci 34,8 a žene 37,0 godina). Uprkos tome i u Crnoj Gori je na djelu proces ubrzanog starenja stanovništva. To dovoljno jasno pokazuju statistički podaci za prethodnih pola vijeka po kojima je npr. grupa lica sa preko 60 godina života 1953. godine činila 10,42% ukupnog stanovništva, da je takvo učešće te grupe potrajalo sve do 1991. kada se povećava na 12,78%, nakon čega je 2003. godine to učešće poraslo na 16,67%. Očito je da se proces starenja stanovništva ubrzava, da raste broj starih sa preko 80 godina života, posebno žena, raste morbiditet starih lica, što sve sobom zakonito nosi brojne probleme ne samo u oblasti socijalne zaštite, nego i u drugim oblastima života, a posebno u oblasti zdravstvene zaštite i penziono-invalidskog osiguranja.

Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti, kao i odgovarajućim podzakonskim aktima, utvrđeno je da su korisnici osnovnih prava socijalne zaštite, koje propisuje i finansira država, između ostalog, i stara lica bez porodičnog staranja i lica i porodice u stanju socijalne potrebe kojima je, uslijed posebnih okolnosti, potreban odgovarajući oblik socijalne zaštite. Zakonom su utvrđena slijedeća osnovna prava iz socijalne zaštite starih lica:

- materijalno obezbjeđenje porodice ,
- lična invalidnina,
- smještaj u ustanovu socijalne zaštite i smještaj u drugu porodicu,
- njega i pomoć drugog lica,
- zdravstvena zaštita,
- pogrebni troškovi,
- usluge socijalnog rada,
- jednokratna novčana pomoć.

Pored nabrojanih, postoje i druga prava iz oblasti socijalne zaštite koje propisuje i obezbjeđuje opština. U ova prava najčešće spadaju usluge pomoći u kući starim i invalidnim licima, ali i drugi otvoreni oblici socijalne zaštite. Kada je riječ o ovim oblicima posebno treba pozitivnim ocijeniti aktivnosti razvoja pomoći u kući od strane Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, kao i razvoj mreže klubova penzionera od strane Saveza penzionera Crne Gore koji su formirani u svim opštinama. Ipak, najveću brigu zaštite starih lica u Crnoj Gori snosi porodica. Porodičnu i komšijsku solidarnost treba i dalje podsticati i stvarati neophodne pretpostavke za njihovu afirmaciju i razvoj, posebno u seoskim i brdsko-planinskim uslovima života starih lica. Istovremeno, treba podsticati neophodnu afirmaciju i vece uključivanje, prije svega, organizacija civilnog društva, pojedinih vjerskih zajednica i drugih potencijalnih aktera u ostvarivanje sistema i pružanju usluga socijalne zaštite starih lica.

Prikupljeni podaci o ostvarivanju prava iz sistema socijalne zaštite starih lica u Crnoj Gori pokazuju da je u 2006. godini materijalno obezbjeđenje porodice koristilo 1.907 starih lica, njegu i pomoć drugog lica oko 3.500 starih lica, da se trenutno na domskom smještaju u Domu u Risnu nalazi oko 310 lica; da je usluge pomoći u kući primalo oko 2.470 starih lica, da je u okviru Saveza penzionera Crne Gore organizovan rad oko 60 klubova penzionera, da su jednokratne novačane pomoći različite visine i da ih pružaju različiti društveni subjekti (najčešće država preko Centara za socijalni rad, zatim Savez penzionera, opštine). Rad vjerskih zajednica na zbrinjavanju starih lica je neujednačen. Najviše pomoći pruža Katolička crkva (npr. Caritas u Barskoj nadbiskupiji organizuje kućnu njegu koja obuhvata 250 starih lica, dnevni centar koji obuhvata 50 starih lica i daje topli obrok za 25 starih lica, u Petrovcu postoji domski smještaj za 5 starih lica). Srpska pravoslavna crkva i Islamska vjerska zajednica, sem pojedinačnih primjera, nemaju organizovanih oblika zbrinjavanja starih lica.

Očito je da je broj obuhvaćenih korisnika različitim oblicima i uslugama socijalne zaštite nedovoljan u odnosu na potrebe, da je mreža usluga i oblika socijalne zaštite starih lica nerazvijena i da je broj pružalaca usluga nedovoljan. Sve to ukazuje na postojanje raskoraka između potreba za socijalnom zaštitom i zbrinjavanjem starih lica i razvijenosti postojećeg sistema i prakse njegovog ostvarivanja.

U Crnoj Gori, pored snažno izraženog patrijarhalno - tradicionalnog odnosa prema starim licima, koga karakteriše rezervisan i odbojan stav prema smještaju u ustanovu sve više se, kako istraživanje CEDEM-a pokazuje, razvija i jedan moderniji odnos, manje opterećen tim tradicionalnim shvatanjima.

Za sistem socijalne zaštite u Crnoj Gori i njegovo praktično ostvarivanje u proteklom periodu može se reći da ima obilježja sistema socijalnog staranja sa elementima sistema socijalnog obezbjeđivanja i da je restriktivan, jer je nerazvijen sistem usluga, a ostvarivanje prava korisnika isključivo zavisi od raspoloživih budžetskih sredstava. Budući sistem socijalne zaštite mora, stoga, biti stabilan i održiv što je jedan od važnih problema kojim se suočavaju sve evropske zemlje. To podrazumijeva stvaranje uslova i za aktiviranje novih izvora finansiranja ovog sistema.

Analiza postojećeg sistema socijalne zaštite starih lica u Crnoj Gori pokazuje da se ovaj sistem suočava sa slijedećim problemima, nedostacima i slabostima, koji, sami za sebe, jesu dovoljni razlozi za neophodnu reformu:

- Sistem nije u stanju da obuhvati sva stara lica, posebno sva siromašna, bolesna, nemoćna i samohrana stara lica kojima je neophodna pomoć i podrška društva;
- Nedovoljna je i nedovoljno sistematična informisanost starih lica i cijelog društva o pravima iz oblasti socijalne zaštite starih lica;
- U ostvarivanju utvrđenih prava socijalne zaštite starih lica dominiraju različiti vidovi materijalnih davanja;
- U ostvarivanju sistema zaštite i prava iz oblasti socijalne zaštite starih lica neznatna je uloga opština, jer su samo u nekima od njih, naročito posljednjih godina, skromno razvijani pojedini otvoreni oblici socijalne zaštite starih lica. Skoro da i ne postoji učešće u ovim aktivnostima organizacija i institucija civilnog društva. Privatne inicijative su apsolutno nedovoljne;
- Većina prava iz oblasti socijalne zaštite se ostvaruje kroz postojeću mrežu ustanova socijalne zaštite (centri za socijalni rad, ustanova za smještaj odraslih -invalidnih i starih lica i ustanova za smještaj lica sa posebnim potrebama). Uprkos tome, institucionalni sistem socijalne zaštite starih lica nedovoljno je razvijen i nedovoljno kadrovski i materijalno-tehnički opremljen u odnosu na utvrđene funkcije, širinu socijalno-zaštitnih potreba i težinu problema. Pored toga, apsolutno su nerazvijeni ili nedovoljno sistemski podržani različiti vaninstitucionalni oblici socijalne zaštite starih lica, pogotovo na seoskom području. Takođe, nedovoljno su razvijeni ili ne postoje vidovi zaštite starih lica sa posebnim potrebama (hronično duševno oboljeli i dr.);
- Nerazvijen je sistem praćenja socijalno - zaštitnih potreba populacije starih lica, ne postoji ni odgovarajuća klasifikacija i kategorizacija ustanova, kao što je nerazvijen i nedovoljno utemeljen sistem evaluacije, stručnog nadzora, kontrole i stručne pomoći. Ne postoje ni odgovarajući opštevažeći savremeno koncipirani normativi i standardi za rad i ostvarivanje institucionalnih i vaninstitucionalnih usluga u ovoj oblasti što je bitan uslov za dalji razvoj ove djelatnosti, posebno za afirmaciju učešća privatnog i nevladinog sektora i ujednačavanje ukupne prakse socijalne zaštite starih lica, a nije ostvarena ni čvršća povezanost oblasti socijalne i zdravstvene zaštite ovih lica¹.

Iskustvo evropskih zemalja pokazuje da se efikasnijim materijalnim davanjima i razvijenom mrežom institucija i usluga socijalne zaštite starih lica mogu otkloniti ili ublažiti osnovni rizici kojima su stara lica izložena ili spriječiti da u takve rizike (stanje socijalne potrebe) dođu.

¹ U najvećem broju evropskih zemalja obezbijedena je povezanost i integralnost pružanja usluga socijalne i zdravstvene zaštite starih lica. Naročito je to vidljivo u pružanju usluga domskog smještaja (domovi, dnevni centri), ali i u nekim otvorenim oblicima socijalne zaštite (pomoć i njega u kući, klubovi za stara lica i dr.). To je i uslovilo da je u tim zemljama učešće fondova za zdravstvo u ukupnim troškovima domskog smještaja starih lica veoma visoko (npr. u Sloveniji 38%, Holandiji 80% itd.). Istina ima zemalja i sa manjim procentom učešća ovih sredstava (Srbija 8,5%).

3. REFORMA SOCIJALNE ZAŠTITE STARIH LICA

3.1. Principi reforme

Crna Gora je usvajanjem "Strategije za suzbijanje siromaštva i socijalne isključenosti" i "Strategije razvoja sistema socijalne i dječje zaštite" utvrdila osnovne principe na kojima se temelji dalji razvoj i reforma sistema socijalne zaštite:

- decentralizacija i dekoncentracija funkcija, odgovornosti, finansiranja i prakse socijalne zaštite;
- jačanje lične odgovornosti građana za sopstvenu socijalnu i ekonomsku sigurnost i jačanja porodične odgovornosti za sigurnost i zaštitu svojih članova;
- obezbjeđivanje pluralizma sadržaja, oblika, metoda i pružalaca usluga u socijalnoj zaštiti starih lica;
- konkurentnost usluga i ugrađivanje tržišnih kriterijuma u finansiranje ovih usluga ostvarivanje partnerskih odnosa i povezivanje različitih socijalnih aktera, posebno na opštinskom nivou.

Pored ovih principa, reforma socijalne zaštite starih lica u Crnoj Gori treba da uvaži i slijedeće principe ili načela koje je utvrdila Evropska unija u borbi protiv socijalne isključenosti i u razvijanju planiranja u ovoj oblasti:

- da je efikasnost mjera socijalne politike bolja kada se one razvijaju i pružaju u neposrednom okruženju korisnika kojima su namijenjene;
- da se mjere i usluge socijalne zaštite moraju pružati starim licima na cjelovit način, poštujući i uvažavajući integralnost potreba korisnika;
- da usluge socijalne zaštite starim licima moraju biti otvorene, dostupne, fleksibilne, cjenovno pristupačne i da odgovaraju potrebama korisnika unapređujući kvalitet njihovog života, da moraju biti djelotvorne, pravovremene i isplative i da se pružaju bez nepotrebne birokratizacije;
- da mjere socijalne zaštite starih lica moraju razvijati unutargeneracijsku, međugeneracijsku saradnju, odgovornost i solidarnost, unaprijediti integraciju starih lica u svoju prirodnu životnu sredinu, jačati njihovu aktivnost i postojeću socijalnu mrežu;
- da se pružanje usluga socijalne zaštite zasniva na visokim etičkim principima i moralnim normama i dosljednom poštovanju ljudskog dostojanstva i drugih temeljnih ljudskih prava i sloboda primjenom načela jednakosti i neprihvatanja diskriminacije i zanemarivanja starih osoba po bilo kojoj osnovi;
- da definisanje sistema socijalne zaštite starih lica bude pravo i dužnost države i da, u njegovoj izgradnji i ostvarivanju, svoje obaveze i zadatke imaju i lokalna zajednica, ali i najširi krug drugih aktera u ovoj djelatnosti;
- da se na toj osnovi obezbijedi saradnja i partnerski odnos organa vlasti, privatnog sektora i organizacija civilnog društva, i
- da se u finansiranju ovih usluga obezbijedi odgovornost samog starog lica, njegove porodice, zdravstvenih fondova, budžeta na svim nivoima i drugih izvora;

Prihvatanjem i ostvarivanjem ovih principa razvoja socijalne zaštite starih lica u Crnoj Gori će biti izgrađen sistem integralne socijalne zaštite starih lica koji u prvi plan ističe unapređivanje zaštite najsiromašnijih, razvoj optimalne mreže usluga u zajednici i obezbjeđivanje funkcionalne povezanosti socijalne i zdravstvene zaštite. Povezanost usluga socijalne i zdravstvene zaštite omogućuje da se različiti servisi ovih usluga integralno definišu, zajednički planiraju i ostvaruju, da se briga o starim licima na integralan način pruža i da se ove usluge u punoj mjeri približe realnim potrebama korisnika. To je važan način da se doprinese unapređivanju kvaliteta života starih lica u Crnoj Gori.

3.2. Strateški pravci razvoja socijalne zaštite starih lica

Polazeći od dostignutog stepena razvoja sistema socijalne zaštite starih lica u Crnoj Gori, od ocjene stepena njegove efikasnosti, postojećih i potrebnih kapaciteta, organizovanosti i uočenih slabosti, uvažavajući principe i načela razvoja, kao i realne potrebe starih lica za različitim oblicima i mjerama socijalne zaštite nova politika razvoja socijalne zaštite starih lica se zasniva na sljedećim opredjeljenjima:

- da se stara lica tretiraju kao aktivni učesnici razvoja društva;
- da se uvaži fenomen starenja u svim aspektima politike razvoja društva i da se obezbijedi kvalitetniji, svestraniji i angažovaniji odnos svih subjekata društva prema pitanjima starenja stanovništva;
- da se posveti puna pažnja razvijanju različitih vidova podrške porodici i pomoći starim licima u njihovom životnom okruženju i omogućavanje da stara lica, ugrožena nepovoljnim životnim okolnostima, ostanu u svom domaćinstvu i poznatom okruženju po mogućnosti do kraja života ili dok im se u tim okolnostima ne ugrozi životni opstanak i egzistencija, odnosno dok im za zadovoljavanje egzistencijalnih potreba nije neophodan odgovarajući organizovani oblik ili mjera socijalne zaštite;
- da se stalno podstiče društvena integracija starih lica, unapređuje njihov društveni položaj, podstiču različiti oblici aktiviteta i, najširoom društvenom akcijom, stvara pozitivna društvena klima i razumjevanje problema starosti kao stanja, starenja kao procesa i starih lica kao dobne grupe;
- da se izgradi integralni koncept i obezbijedi koordinacija i saradnja u pružanju usluga socijalne i zdravstvene zaštite starih lica, naročito u seoskim i brdsko-planinskim područjima, u kojima je putem formiranja zajedničkih socijalno-zdravstvenih mobilnih timova i razvijanjem raznolikih oblika pomoći moguće obezbijediti efikasnije i racionalnije pružanje ovih usluga i, posebno, veću pokrivenost terena;
- da u reformi i razvoju sistema socijalne zaštite starih lica prioritet imaju mjere za sprječavanje siromaštva starih lica, kao i mjere koje će obezbjeđivati veći obim i kvalitet socijalne zaštite starih lica, kao i obezbjeđivanje raznovrsnosti, bržeg razvoja i ravno-mjernijeg teritorijalnog razmještaja oblika i sadržaja ove zaštite. Istovremeno, u reformi ovog sistema treba voditi računa da sistem i praksa njegovog ostvarivanja sprječava stigmatizaciju i zavisnost korisnika od socijalnih službi. Da bi se to postiglo veoma je važno da se razvijaju usluge, odnosno servisi koji podržavaju život u zajednici –

dnevni centri, pomoć i njega u kući, hraniteljstvo, klubovi za stara i odrasla lica, službe za pružanje psihosocijalne podrške, organizovanje usluga ishrane, različiti modeli stanovanja uz podršku i dr.

U razvoju i reformi sistema socijalne zaštite starih lica u Crnoj Gori svojim značajem se izdvajaju slijedeći strateški pravci i zadaci:

3.2.1. Modernizacija sistema socijalne zaštite starih lica i povećanje njegove efikasnosti

U reformi sistema socijalne zaštite starih lica, svojom važnošću i presudnim uticajem na modernizaciju tog procesa, ističe se nekoliko činilaca.

Jedna od suštinskih karakteristika modernog sistema socijalne zaštite starih lica jeste da ga treba u potrebnoj mjeri decentralizovati. Nije problem sadašnjeg sistema u tome što je odlučivanje o najvećem broju nadležnosti za utvrđivanje prava od opšteg interesa, o načinu njihovog ostvarivanja i obezbjeđivanju potrebnih sredstava u nadležnosti organa na državnom nivou nego što lokalna samouprava u Crnoj Gori nema dovoljno samostalnosti niti je finansijski osposobljena, a nema ni dovoljno motivacije za razvijanje razuđene mreže servisa socijalne zaštite starih lica u svojoj sredini. Iskustva u posljednjih nekoliko godina (npr. usluge pomoći u kući) ukazuju da ni postojeće mogućnosti iz sadašnjeg Zakona nisu dovoljno iskorišćene. Neophodno je da se u budućem sistemu socijalne zaštite starih lica utvrde jasne obaveze i nadležnosti opština, uspostavi model socijalnog planiranja na lokalnom i eventualno regionalnom nivou, prije svega zbog toga što se najveći dio ovih usluga može organizovati i na efikasan način i pravovremeno, ekonomično i racionalno ostvariti samo u neposrednom okruženju korisnika. Decentralizaciju u oblasti socijalne zaštite starih lica treba posmatrati kao proces koji je u funkciji efikasnosti sistema i stvaranja uslova za organizovano uključivanje u tu aktivnost i brojnih drugih socijalnih aktera.

Sastavni dio reforme sistema socijalne zaštite starih lica je afirmacija principa samopomoći, širenja humanitarne mreže i jačanje njene odgovornosti za obim i kvalitet usluga koje pruža u ovoj oblasti, što sve treba da doprinese razvijanju neinstitucionalnog pristupa socijalnoj zaštiti starih lica.

Za efikasan razvoj sistema socijalne zaštite potrebno je da se :

- propišu minimalna prava starih lica – korisnika usluga socijalne zaštite, kojima se mogu zadovoljiti njihove socijalno-zaštitne potrebe i da organizovanje servisa za zadovoljavanje tih prava bude omogućeno svim zainteresovanim društvenim subjektima (država, lokalna samouprava, nevladin sektor, privatni sektor, vjerske organizacije i dr.) pod jednakim uslovima;

- propiše obaveza da se, s obzirom na nejednaku ekonomsku razvijenost pojedinih opština i regiona, prema posebno usvojenim kriterijumima, pomogne onim opštinama koje, zbog svoje ekonomske nerazvijenosti, nisu u mogućnosti da izdvoje potrebna sredstva za razvoj socijalne zaštite starih lica u svojoj sredini i da kontroliše da li se sredstva u tim opštinama namjenski koriste za razvoj ove zaštite.

Razvoju sistema će doprinijeti i praksa u kojoj lokalna zajednica i drugi socijalni akteri mogu nadograđivati minimalna prava i standarde, obogaćivati ukupnu ponudu socijalnih usluga starim licima i propisati povoljnije uslove za ostvarivanje utvđenih prava. U svemu tome država u novom sistemu socijalne zaštite starih lica u Crnoj Gori treba da ima stratešku, zakonodavnu, koordinativnu i nadzornu ulogu.

Kao sastavni dio procesa modernizacije sistema socijalne zaštite neophodno je i po-sebno važno obezbijediti:

- da se u okviru programa naučno-istraživačkog rada obezbijedi i stimuliše finansiranje pojedinih projekata iz oblasti socijalne zaštite starih lica (naučno praćenje socijalnih procesa u društvu i položaja starih lica, rezultati preduzetih mjera socijalne politike, komparativna istraživanja pojedinih problema u drugim evropskim zemljama i sl) i

- jačanje kadrovske osposobljenosti i daljeg razvoja Odsjeka za socijalni rad na Fakultetu političkih nauka u Podgorici i prakse da se sistematski i planski, u skladu sa potrebama, organizuju specijalističke, postdiplomske i doktorske studije iz oblasti socijalne zaštite, posebno socijalne zaštite starih lica.

Sastavni dio procesa modernizacije sistema socijalne zaštite starih lica je i afirmacija tržišnog principa u organizovanju i radu servisa socijalne zaštite starih lica. Budućnost socijalne zaštite starih lica u Crnoj Gori je u sadejstvu tržišnih i netržišnih elemenata. Takvom kombinacijom se stvaraju uslovi za smanjivanje troškova i racionalniji pristup ostvarivanju prava i povećanje broja aktera koji pružaju usluge, a time i kvaliteta usluga socijalne zaštite za korisnika. Pružanje usluga socijalne zaštite starih lica u osnovi mora biti, bez obzira koji socijalni akter te usluge pruža (privatnik, neprofitni sektor, država ili drugi.) ekonomski opravdano i isplativo i, u vezi sa tim, važno je jasno precizirati obaveze i odgovornosti države, lokalne samouprave, ali i svih drugih učesnika i aktera. Afirmacija tržišnog principa zahtjeva da se precizno utvrde kriterijumi i obaveze učešća samog korisnika i njegovih srodnika u finansiranju pruženih usluga ili u participaciji tih troškova. Moderan sistem socijalne zaštite starih lica podrazumjeva i aktivno učešće korisnika, njihovih srodnika ili zakonskih zastupnika u procesu donošenja odluka iz oblasti socijalne zaštite i u njihovom sprovođenju.

Jedna od najbitnijih dimenzija modernizacije sistema je i postizanje njegove visoke efikasnosti. Da bi se to postiglo neophodno je, pored otvorenosti sistema, uspostavljanja za sve aktere jednakih normi i standarda, efikasne kontrole, unaprijeđenja obrazovnog nivoa zaposlenih, posebno nosioca poslova stručnog socijalnog rada, povećanja informisanosti građana, sistem tako utemeljiti, osposobiti i razvijati da prihvata i koristi sva dostignuća savremene gerontološke nauke i tekovine i zahtjeve informatičkog društva.

3.2.2. Unapređivanje zaštite najsiromašnijih starih lica

Osnovni i najvažniji zadatak države je da se smanji broj siromašnih građana, posebno siromašnih starih lica. To se može postići, između ostalog, i efikasnijim i ekonomičnijim obuhvatom ovih lica različitim programima i uslugama sistema socijalne zaštite, koji treba da bude oslonac za najugroženije pojedince i grupe starih lica.

U tom pogledu nužno je odrediti nivo i obezbijediti egzistencijalni minimum sredstava za život i uspostaviti efikasniji i ekonomičniji sistem materijalnih pomoći za sva siromašna stara lica.

Neophodno je, takođe, u narednom periodu razmotriti i mogućnost uvođenja novog oblika zaštite siromašnih starih lica – *socijalne penzije*, koja je uvedena u većem broju evropskih zemalja i koja je naročito važna za unapređivanje i zaštitu materijalnog položaja onih starih lica koja su bez ikakvih primanja, što se posebno odnosi na žene u dobu starosti.

Uslov za unapređivanje zaštite najsiromašnijih starih lica je da se redefiniše linija siromaštva i da se redovno usklađuje nivo socijalnih davanja sa rastom troškova života. Po-sebna je obaveza i odgovornost centara za socijalni rad da u sklopu redovnih aktivnosti identifikuju sve, pa i materijalne potrebe, posebno starih lica i pokreću postupak za ostvarivanje tih prava. Za efikasno ostarivanje ovog zadatka neophodno je obezbijediti zajedničko planiranje i visok stepen koordinacije aktivnosti centara za socijalni rad i opštinskih organa uprave.

3.2.4. Razvoj mreže usluga u zajednici

3.2.3.1. Identifikacija potreba i planiranje usluga

Razvoj mreže usluga u zajednici podrazumijeva, najprije, da se na sistematski način i putem međusektorske saradnje identifikuju potrebe korisnika na individualnom, grupnom i planu lokalne zajednice, da se osmišljeno i usklađeno sa socijalno-zaštitnim potrebama starih lica razvija mreža usluga koja će pokriti te potrebe. Tome treba da je podređen i sistem evidencije i administriranja u ostarivanju prava i, odgovarajućim protokolima, uspostavljena međusektorska saradnja i saradnja među različitim socijalnim akterima. To je način da se definiše i uspostavi integralna socijalna zaštita starih lica u lokalnoj sredini, razviju potrebni servisi i uključe novi pružaoci usluga.

Identifikacija potreba starih lica nužno će usloviti i promjene u osnovnom modelu stručnog socijalnog rada, koji je u postojećem sistemu socijalne zaštite usmjeren prevashodno na utvrđivanje određenih nedostataka i postojanje patoloških stanja kod korisnika, na njihovu kategorizaciju i rekategorizaciju. Ovaj rad se mora okrenuti sagledavanju integralnog karaktera socijalno-zaštitnih potreba i problema starih lica u kontekstu ukupne socijalne, zdravstvene i finansijske situacije pojedinca, njegove porodice i lokalne zajednice. Na taj način će se prevladavati situacija u kojoj postojeći model stručnog rada, u procesima socijalne rehabilitacije, stigmatizuje i pasivizira korisnika. Usluge socijalne zaštite moraju se pružati individualizovano i u skladu sa konkretnim potrebama starog lica, što podrazumijeva sačinjavanje cjelovite, usklađene i blagovremene procjene situacije i jasan plan mjera i usluga, kao i aktivno učešće korisnika, srodnika i drugih, za staru lice, važnih lica iz životne sredine.

3.2.3.2. Razvoj sistema usluga socijalne zaštite starih lica

3.2.3.2.1. Teritorijalno i funkcionalno dostupne usluge

Postojeća praksa planiranja kapaciteta socijalne zaštite starih lica i finansiranje prava, kao i nedovoljna sredstva i slaba motivisanost lokalne zajednice stvorili su neadekvatnu i nerazvijenu mrežu ustanova, službi i servisa socijalne zaštite starih lica u Crnoj Gori. Zbog toga je jedan od najvažnijih zadataka obezbijediti dostupne usluge ovim licima na cijeloj teritoriji države. Da bi se to postiglo važno je da se razvije čitav niz različitih usluga i programa koji će obezbijediti neophodnu zaštitu starih lica, omogućiti preventivno i terapijsko djelovanje sistema socijalne zaštite starih lica, omogućiti razvoj onih usluga koje do sada, iako su bile potrebne, nisu razvijane (npr. oblici zaštite za lica sa posebnim potrebama i dr.), i koje će osnažiti volonterski rad u ovoj oblasti.

Za ostvarivanje ovog cilja potrebno je na normativnom planu:

- pripremiti i usvojiti propise o standardima usluga i kontroli ostvarivanja prava i usluga socijalne zaštite;
- pripremiti rješenja kojima će se obezbijediti finansijska sredstva za socijalnu zaštitu starih lica;
- donijeti propise o dostupnosti budžetskih sredstva, pod istim uslovima, za sve akreditovane i licencirane davaoce usluga, kao i propise o učešću korisnika i njihovih srodnika u finansiranju ovih usluga i o elementima kontrole cijena usluga;
- uvesti određene poreske i druge povlastice za ulaganje privatnih sredstava u obavljanje djelatnosti socijalne zaštite starih lica, i
- donijeti propise i mjere za razvoj donatorstva i volonterskog rada.

3.2.3.2.2 Sistem oblika i usluga

Za razvoj sistema socijalne zaštite starih lica u Crnoj Gori nužno je da se obezbijedi razvoj usluga i službi za podršku prirodnoj porodici (savjetodavne, edukativne, patronažne i usluge klubova za stara i odrasla lica i dnevnih centara), zatim razvoj različitih oblika smještaja u drugu porodicu i razvoj nedostajućih usluga za institucionalno (rezidencijalno) zbrinjavanje i smještaj starih lica različitog tipa (mali domovi, kuće za stare, male stambene zajednice, "kuće na pola puta", sezonski oblici smještaja, urgentni oblici zbrinjavanja starih lica i dr.). Glavni pravac razvoja sistema oblika i usluga socijalne zaštite starih lica jeste da se, zavisno od potreba korisnika i u uslovima nedovoljne razvijenosti ovog sistema, razvijaju svi oblici socijalne zaštite (institucionalni i vaninstitucionalni) za koje postoji interes korisnika i srodnika, kao i pružalaca i finansijera ovih usluga. U tome posebnu pažnju treba posvetiti razvoju porodičnog smještaja starih lica, razvoju vaninstitucionalnih oblika, ravnomjernijem i obuhvatnijem pokrivanju ovih potreba i povećanju obima, kvaliteta i vrste usluga domskog smještaja.

Na osnovu dosadašnjih iskustava u Evropi i posebno iskustava zemalja u okruženju, mrežu oblika i usluga, odnosno servisa socijalne zaštite starih lica najčešće čine:

- Savjetovališta, Službe za psihosocijalnu podršku,
- SOS telefonske službe (tzv. službe tele-alarma), Pomoć na daljinu,
- Klubovi za stara i odrasla lica,
- Službe pomoći u kući i službe pomoći i njege u kući,
- Različiti mobilni timovi i ekipe stalnog ili povremenog karaktera,
- Dnevni centri,
- Različiti oblici za privremeni urgentni smještaj i zbrinjavanje starih i odraslih lica (prihvatališta, prihvatne stanice, skloništa (prespavališta), sigurne kuće i sl,
- Smještaj u drugu porodicu (hraniteljstvo),
- Ustanove za smještaj korisnika,
- Različiti oblici privremenog i vremenski ograničenog smještaja starih lica.

Razvojem ovakve mreže usluga stvaraju se pretpostavke da svako staro lice-korisnik usluga socijalne zaštite može, u skladu sa svojim potrebama, odlučivati koje su mu usluge neophodne. Samo u slučajevima pružanja usluga na nivou minimalno utvrđenih normativa i standarda pravo na ove usluge utvrđuje centar za socijalni rad. Za pružanje usluga iznad propisanog minimuma standarda, odnosno kada se te usluge pružaju po tržišnim uslovima nije neophodno utvrđivanje tih prava u centru za socijalni rad. Ta prava iznad propisanog minimuma se finansiraju iz sredstava koja obezbjeđuje korisnik, srodnik ili lice koje je prihvatilo tu obavezu.

U raznovrsnim oblicima socijalne zaštite starih lica pružaju se direktne usluge socijalne zaštite. Ove usluge pružaju za to profesionalno osposobljeni kadrovi (socijalni radnik, psiholog, pedagog, i dr.). One se mogu pružiti i u različitim uslovima boravka korisnika (u stanu, u ustanovi za smještaj, u prostoru namijenjenom za pružanje usluga ili drugom prostoru).

U praksi ostvarivanja funkcija socijalne zaštite starih lica najčešće se koriste sljedeće direktne usluge:

- Savjetodavne i terapijske usluge (usmjerena/fokusirana prevencija) kojima se obavlja prevencija pojava i ponašanja starog lica ili njegove porodice da ne dođu u stanje socijalne potrebe, odnosno u poziciju da im je potrebna druga vrsta usluga socijalne zaštite, zatim, da se pomogne aktiviranju ili očuvanju potencijala korisnika kako bi uspješno funkcionisao u socijalnom okruženju, da se pomogne u prevazilaženju krizne situacije i da se uspješno suoči sa problemima i izazovima u socijalnom funkcionisanju.

- Preventivno-informativne usluge (primarna i opšta prevencija) koje direktno podstiču prevenciju pojava i ponašanja koja, ukoliko se ove usluge starom licu ne pruže, izvjesno vode u poziciju korišćenja drugih oblika socijalne zaštite. U ove usluge, koje se isključivo pružaju na lokalnom nivou, spada promocija zdravih stilova života, upoznavanje sa osnovnim zahtjevima zdrave ishrane u doba starosti i sa specifičnim psihosocijalnim problemima starenja i starosti i dr;

- Usluge podrške i osnaživanja se pružaju starom licu ili grupi starih lica s ciljem aktiviranja ili očuvanja njihovih potencijala za uspješno funkcionisanje u zajednici. U takve usluge spadaju pomoć u ostvarivanju porodičnih funkcija i socijalne komunikacije sa

porodi-com, pomoć i njega u kući, podrška procesima socijalizacije i adaptacije starog lica, edukativne i radno-okupacione usluge, pomoć u resocijalizaciji, podrška na daljinu putem SOS telefona, različiti oblici neposredne psihosocijalne podrške, organizovanje grupa za samopomoć (klubovi), organizovanje tzv. narodnih kuhinja i pružanje usluga ishrane putem oblika "hrana na točkovima" i dr;

- Usluge medijacije i nezavisnog zastupanja starih lica su usluge posredovanja nezavisne treće strane u pregovaranju i prevladavanju konflikata s ciljem da se iznađu zajednički prihvatljiva rješenja, a nezavisnim zastupanjem (javnim zagovaranjem interesa ili pružanjem besplatne pravne pomoći) brine se o interesima marginalizovanih pojedinaca ili grupa s ciljem da se unaprijedi njihov položaj, smanje ili eliminišu postojeće predrasude i stvori pozitivna klima u društvu i da se zastupaju njihovi interesi u sudskim i administrativnim postupcima;

- Stanovanje uz podršku podrazumjeva obezbjeđivanje usluga smještaja u objekte zaštićenog stanovanja (zgrade ili stanove, odnosno kuće) putem zakupa, organizovanje manjih stambenih zajednica, razvijanje oblika "kuća na pola puta" i sl.

- Usluge smještaja koje se odvijaju kroz porodični smještaj i smještaj u ustanovu socijalne zaštite.

- Porodičnim smještajem u hraniteljskim porodicama obezbjeđuje se život korisnika u porodičnom okruženju u skladu sa specifičnim okolnostima, potrebama i najboljim interesom korisnika. Oblici ovog smještaja mogu biti veoma raznoliki. Za razvoj ovog oblika smještaja potrebno je organizovati brojne aktivnosti radi promocije ovog oblika socijalne zaštite i obezbjeđivanja neophodnog kvaliteta ovih usluga, radi regrutovanja, obuke i profesionalizacije hraniteljskih porodica i jačanja njihovih potencijala i spremnosti za pružanje ovog vida usluga.

- Smještaj u ustanovu socijalne zaštite je pravo i oblik zbrinjavanja starih lica koje se koristi kada druge usluge nisu organizovane ili kada nisu odgovarajuće, odnosno kada se ne mogu primjeniti u zbrinjavanju starog lica. Ovaj oblik se koristi zbog nedovoljne porodične podrške, teškog poremećaja porodičnih odnosa, nepovoljnih stambenih uslova, ozbiljnih problema socijalnog funkcionisanja, zdravstvenih problema, zatim zbog nedostaka kapaciteta u porodičnom smještaju, nemogućnosti korisnika da živi samostalno uz podršku, zbog toga što je taj oblik optimalan u procesima rehabilitacije korisnika i dr.

3.2.3.3. Razvoj oblika i usluga neodložnih(urgentnih) intervencija

Postojeći sistem socijalne zaštite ne omogućuje da stara lica, kao i drugi građani, kada se nađu u akutnim kriznim situacijama, koriste urgentne usluge socijalne zaštite. Riječ je o situacijama koje zahtjevaju neodložnu, hitnu intervenciju i o građanima koji se u takvim situacijama nađu. Ovakve službe moraju pružati usluge svih 24 časa. Postojeće službe i institucije (sem doma u Risnu) rade osmočasovno radno vrijeme, pa se ove potrebe u popodnevnim i noćnim časovima ne pokrivaju. Zbog toga se, umjesto službi socijalne zaštite, ovakvim situacijama uglavnom bave druge službe, najčešće policija.

Za zbrinjavanje beskućnika, lica koja su u skitnji, koja prose, izgubljenih lica, lica sa poremećajima u ponašanju i drugih lica za čije je zbrinjavanje neophodna urgentna,

neodložna intervencija potrebno je u svim centrima za socijalni rad obezbijediti mogućnost socijalne intervencije (mobilni timovi ili sl.), u većim gradskim centrima formirati prihvatne stanice, odnosno prihvatilišta za stara i odrasla lica. Ovi oblici socijalne zaštite se direktno finansiraju iz budžeta osnivača (opština, država). Pored mjera privremenog zbrinjavanja ovih lica, dok se ne utvrde trajnije mjere socijalne zaštite, neophodno je obezbijediti i redovne zdravstvene preglede, ishranu, pomoć u odjeći i obući, usluge socijalnog rada, njegu, higijenu i dr.

4. OČEKIVANI EFEKTI REFORME

Realizacijom ove Strategije i definisanjem principa, ciljeva i zadataka razvoja i reforme socijalne zaštite starih lica žele se postići sljedeći opšti efekti:

- Aktivna pozicija i uloga starog lica – korisnika usluga socijalne zaštite i afirmisanje prakse individualne odgovornosti korisnika za sopstveni život, razvoj i sigurnost;
 - Afirmacija uloge i odgovornosti porodice, snaženje mehanizama podrške i razvoj porodične solidarnosti u ostvarivanju ukupne brige o starim osobama;
 - Razvoj efikasnijeg i ekonomičnijeg sistema socijalne zaštite starih lica;
 - Razvoj raznovrsnih međusobno povezanih socijalno-zaštitnih usluga u zajednici s ciljem da se staro lice, dokle god je to moguće, ne izmješta iz svoje prirodne socijalne okoline i da se obezbijedi prostorno i sadržinsko povezivanje i sinhronizovano djelovanje svih socijalnih aktera date sredine;
 - Obezbeđivanje potrebnog efekta i kvaliteta usluga u ustanovama socijalne zaštite i drugim oblicima pružanja ovih usluga starim licima;
 - Uvođenje sistema licenciranja i akreditacije u pružanju usluga socijalne zaštite starim licima, definisanje odgovarajućih standarda i normativa za početak rada i rad različitih oblika ove zaštite i obezbjeđivanje kontrole i nadzora nad ostvarivanjem ovih prava;
 - Obezbeđivanje prakse stalnog stručnog usavršavanja zaposlenih, snaženje njihovih stručnih kapaciteta, obezbjeđivanje efikasnog nadzora nad stručnim radom i zakoni-tošću u radu svih socijalnih aktera (inspekcija), praćenje i evaluacija efekata socijalne zaštite starih lica i unapređivanje stručno-analičkog i naučno-istraživačkog rada u ovoj oblasti;
 - Postizanje pluralizma pružalaca usluga prije svega kroz veće aktiviranje organa lokalne samouprave i kroz podsticanje i značajnije učešće nevladinih, humanitarnih i vjerskih organizacija i privatnog sektora;
 - Obezbeđivanje kontinuiteta i širokog raspona ovih usluga koji podrazumjeva pružanje univerzalnih, svima dostupnih usluga, prije svega prevencije i podrške, zatim selektivnih usluga i intervencija usmjerenih na marginalizovane porodice i grupe zbog ranjivog člana i indikovane usluge i intervencije u situacijama kada su nastale negativne posljedice rizika, odnosno stanja socijalne potrebe;

- Formiranje novih i, u skladu sa ciljevima i zadacima reforme, transformacija postojećih ustanova socijalne zaštite, čime će se institucionalno i funkcionalno obogatiti postojeći sistem, omogućiti njegovo potpunije realizovanje i veća efikasnost.

5. FAKTORI I PRETPOSTAVKE IZGRADNJE NOVOG SISTEMA SOCIJALNE ZAŠTITE STARIH LICA I PERIODIČNO PREISPITIVANJE STRATEGIJE

Za dalji razvoj sistema socijalne zaštite starih lica, za stabilnost i održivost ovog sistema, za dostupnost usluga socijalne zaštite svim starijim licima, kao i za zaštitu i egzistenciju ugroženih pojedinaca i grupa starih lica nužna je odgovarajuća zakonodavna i normativna aktivnost, izrada odgovarajućih normativa i standarda, stabilni izvori finansiranja i racionalno, odnosno ekonomično trošenje tih sredstava, prilagođavanje organizovanosti, kadrovske osposobljenosti i kvaliteta usluga socijalne zaštite potrebama starih lica i stvaranje razuđene mreže usluga na lokalnom i republičkom nivou, obezbjeđivanje jedinstva i jedinstvenog funkcionisanja sistema socijalne zaštite starih lica, permanentna edukacija kadrova, stvaranje uslova za aktivno učešće svih zainteresovanih subjekata društva u ostvarivanju ovih zadataka, osnaživanje korisnika i jačanje njihove aktivne pozicije u sistemu, povezivanje i koordinirano djelovanje sa drugim sistemima društva, posebno sa sistemom zdravstvene zaštite, sistemom invalidsko-penzionog osiguranja i sistemom obrazovanja. Potrebo je obezbijediti permanentno praćenje i evaluaciju ostvarivanja ciljeva i zadataka reforme sistema socijalne zaštite starih lica.

Ostvarivanje strateških pravaca razvoja socijalne zaštite starih lica podrazumjeva da se u svim opštinama u Crnoj Gori, u svim institucijama koje se bave socijalnom zaštitom starih lica i kod svih potencijalnih pokretača pojedinih servisa ovih usluga razrade i preciziraju sopstvene obaveze i planovi. Neophodno je, takođe, da se u skladu sa definisanim ciljevima i principima ove Strategije, izvrši transformacija postojećih ustanova i oblika socijalne zaštite, da se ti principi i ciljevi u punoj mjeri uvažavaju u osnivanju novih oblika socijalne zaštite starih lica i da se u svemu tome uvažavaju, gdje god je to moguće, tržišni uslovi rada i poslovanja.

Ovaj dokument je osnova za reformu i razvoj sistema socijalne zaštite starih lica i za donošenje svih zakonskih i podzakonskih akata i drugih odluka organa vlasti na državnom i lokalnom nivou i odluka i aktivnosti pojedinih davaoca usluga. Za upravljanje cjelokupnim procesom reforme zaduženo je Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja koje je i glavni nosilac, inicijator i koordinator daljih strateških reformskih aktivnosti u ovoj oblasti. Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja će, na osnovu sopstvenih saznanja i izvještaja svih socijalnih aktera koji učestvuju u realizaciji ove Strategije, prema potrebi, a najmanje svake druge godine sagledati i ocijeniti tok reforme sistema socijalne zaštite starih lica. Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja će zajedno sa predstavnicima lokalne samouprave, Gerontološkim društvom Crne Gore, Savezom penzionera Crne Gore, nevladinim sektorom i drugim socijalnim akterima

implementacije ove Strategije vršiti kontinuirani monitoring i evaluaciju postignutih rezultata i, u skladu sa tim saznanjima, predlagati odgovarajuće mjere i aktivnosti.

Sastavni dio Strategije razvoja socijalne zaštite starih lica je Akcioni plan za njenu implementaciju. Lokalna samouprava će svojim Akcionim planom razraditi te aktivnosti za područje opštine.

Toškovi stvaranja uslova za implementaciju Strategije razvoja socijalne zaštite starih lica u Crnoj Gori nijesu precizirani ovim dokumentom jer većina planiranih aktivnosti koje se odnose na kreiranje normativnog ambijenta sistema spada u domen budućih aktivnosti Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja i drugih nadležnih organa, institucija i organizacija. Troškove osnivanja i rada pojedinih oblika socijalne zaštite starih lica (izgradnja i opremanje objekata i dr.) biće obezbijedeni od strane osnivača.

A K C I O N I P L A N
OSTVARIVANJA STRATEGIJE SOCIJALNE ZAŠTITE STARIH LICA U
CRNOJ GORI

CILJEVI	AKTIVNOSTI	NOSIOCI	ROK	INDIKATORI
Razviti širok i raznovrstan sistem oblika i usluga socijalne zaštite starih u zavisnosti od potreba starih lica	- Izmjena Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti	MZRSS,	2008.	Usvojene izmjene Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti
	- donošenje lokalnih planova i programa socijalne zaštite starih lica	MZRSS, Lokalna samouprava, NVO, Centri za socijalni rad, Savez penzionera, Crveni krst i dr.	2008	Donijeti lokalni Planovi i programe socijalne zaštite starih lica
	- donošenje propisa o razvoju socijalne zaštite starih lica na lokalnom nivou	Lokalna samouprava	2009	Donijeti propisi i dokumenti o razvoju socijalne zaštite starih lica na lokalnom nivou
Postići veći obuhvat starih lica sistemom oblika i usluga socijalne zaštite	- sačiniti i potpisati protokole o saradnji svih socijalnih aktera zaštite starih lica na lokalnom nivou	Lokalna samouprava, NVO, Centri za socijalni rad, Savez penzionera, Crveni krst, vjerske organizacije i dr.	2008	Sačinjeni i potpisani protokoli o saradnji
	- Planirati razvoj preventivnih i terapijskih funkcija sistema socijalne zaštite starih lica putem razvoja otvorenih oblika, specijalizovanih usluga pomoći i podrške, različitih vidova stanovanja uz podršku, institucionalnog (trajnog i sezonskog) smještaja i razvoj hraniteljstva kroz porodični smještaj starih lica	Lokalna samouprava, NVO, Centri za socijalni rad, Savez penzionera, Crveni krst, vjerske organizacije i dr.	2008-2012	Povećan obuhvat starih lica sistemom oblika i usluga socijalne zaštite
Identifikovati i redovno pratiti potrebe starih lica za uslugama socijalne zaštite na lokalnom nivou	- razviti način utvrđivanja potreba starih lica za različitim oblicima i uslugama socijalne zaštite starih lica	MZRSS, Lokalna samouprava, NVO, Centri za socijalni rad, Savez penzionera,	2008-2012	Redovno praćenje potreba starih lica za različitim oblicima i uslugama socijalne zaštite starih lica

		Crveni krst i dr.		
Poboljšati socijalnu zaštitu starih lica sa posebnim potrebama (osobe sa invaliditetom, hronično duševno oboljela lica, mentalno nedovoljno razvijena lica, dementna i lica sa sličnim stanjima) i dr	- osnovati nove oblike zbrinjavanja starih lica sa posebnim potrebama (domovi, kuće za stanovanje, dnevni centri i dr.)	MZRSS, Lokalna samouprava, NVO, Centri za socijalni rad, Savez penzionera, Crveni krst i dr.	2008-2012	Veći obuhvat i kvalitetnija zaštita starih lica sa posebnim potrebama
	- U postojećim ustanovama koje se bave zaštitom starih lica formirati zasebna odjeljenja, a uslove boravka i usluge u njima podrediti potrebama zbrinjavanja starih lica sa posebnim potrebama	MZRSS, ustanove socijalne zaštite	2008-2012	Kvalitetnija zaštita starih lica sa posebnim potrebama
Sačiniti minimalne standarde i normative usluga za različite oblike socijalne zaštite starih lica čiji je osnivač država ili za koje njihovi organi izdaju sertifikat o ispunjenosti uslova za početak rada i doneti druge normative i standarde o radu ustanova i pružanju usluga socijalne zaštite u njima	- Pravilnik o uslovima za početak rada ustanova socijalne zaštite za smještaj starih lica,			
	- Pravilnik o normativima i standardima za obavljanje djelatnosti ustanova socijalne zaštite starih lica	MZRSS	2008.	Uspostavljen sistem inspekcije u socijalnoj zaštiti
	- Pravilnik o normativima i standardima usluga socijalne zaštite starih lica sa posebnim potrebama			
	- Pravilnik o učešću srodnika u izdržavanju			

Povećati efikasnost i kvalitet usluga socijalne zaštite starih lica	starih lica korisnika prava u socijalnoj zaštiti			
	- Pravilnik o kriterijumima i mjerilima za utvrđivanje cijena usluga u socijalnoj zaštiti koje finansira država i lokalna samouprava			
	- Pravilnik o vrstama i oblicima usluga stručnog socijalnog rada u socijalnoj zaštiti starih lica			
	- Pravilnik o vođenju evidencije o korisnicima i dokumentacije o stručnom socijalnom radu u ustanovama socijalne zaštite			
	- Formirati inspekciju socijalne zaštite			
	- Uspostaviti sistem permanentne stručne edukacije zaposlenih	MZRSS	2008	Kreirani i sprovedeni programi permanentne stručne edukacije
	- Izvršiti informatizaciju i umrežavanje cijelog sistema socijalne zaštite starih lica	MZRSS	2008-2012	Izgrađen, umrežen i funkcionalno uspostavljen informacijski sistem
	- Donijeti propise i uspostaviti praksu akreditacije i licenciranja programa socijalne zaštite starih lica	MZRSS	2008-2012	Donijet propis i uspostavljen sistem akreditacije i licenciranja programa socijalne zaštite starih lica
- Obezbijediti kontinuiranu stručnu pomoć, nadzor nad stručnim radom i evaluaciju rezultata		2008	Uspostavljen sistem nadzora nad stručnim radom i stručne pomoći	

Razviti sistem i oblike usluga hitne socijalne intervencije	U opštinama obezbijediti uslove za formiranje timova koji će pružiti usluge hitne socijalne intervencije	Lokalna samouprava	2008	Formirani timovi
	Razmotriti potrebu formiranja prihvatnih stanica i prihvatilišta za stara i odrasla lica u većim gradskim centrima i dr.	Lokalna samouprava	2008-2012	Formirani oblici urgentnih intervencija
Pojačati socijalnu i materijalnu sigurnost siromašnih starih lica	Redefinisati liniju siromaštva i utvrditi egzistencijalni minimum	MZRSS, lokalna samouprava	2008	Smanjen broj starih lica bez materijalne podrške, povećana socijalna sigurnost i podrška siromašnim starim osobama, obezbijeđen kvalitet života na nivou egzistencijalnih potreba ovih lica
	Razviti efikasniji sistem materijalnih pomoći siromašnim starim osobama			
	Redovno usklađivati materijalne pomoći sa rastom troškova života			

	Razmotriti i svestrano ocijeniti neophodnost uvođenja instituta socijalne penzije za stara lica koja nemaju nikakvih primanja			
Afirmisati tržišni princip poslovanja u pružanju usluga socijalne zaštite starim licima	Donijeti propise kojima će se precizno regulisati tržišni način poslovanja oblika i usluga socijalne zaštite koja nisu u javnom sektoru i kontroli cijena usluga	MZRSS	2008	Uvođenje tržišnog načina poslovanja u oblasti socijalne zaštite starih lica Kontrola cijena usluga u svim oblicima socijalne zaštite starih lica javnog sektora ili privatnog i nevladinog sektora
	Usvojiti propise i razraditi mjere podsticanja ulaganja privatnog kapitala u razvoj sistema socijalne zaštite starih lica (koncesije, poreske olakšice i dr)	MZRSS, Ministarstvo finansija	2009	Uključenost privatnog sektora u razvoj oblika i usluga socijalne zaštite starih lica
Stimulisati učešće privatnog sektora u razvoju socijalne zaštite starih lica	Kreirati i sprovoditi informativne kampanje o potrebama starih lica i na drugi način afirmisati potrebe starih lica	MZRSS, Lokalna samouprava, NVO, Centri za socijalni rad, Savez penzionera, Crveni krst, sredstva javnog informisanja i dr.	2008-2012	Realizovane informativne kampanje na državnom i lokalnom nivou
Graditi pozitivnu društvenu klimu prema starim licima i starenju kao procesu	Propisati i razviti sistem usluga i podrške prirodnoj porodici	MZRSS, Lokalna samouprava, NVO, Centri za socijalni rad,	2008-2012	Afirmacija i jačanje uloge porodice i porodične solidarnosti

		Savez penzionera, Crveni krst, sredstva javnog informisanja i dr.		
Afirmisati postojeću i dalje razvijati porodičnu i komšijsku solidarnost sa starima	Afirmisati i društveno podsticati dobre primjere i potrebu komšijske solidarnosti sa starima	MZRSS	2009	Upućenost starih lica na osobe sa kojima stanuju u susjedstvu
Osnažiti volonterski rad u pružanju usluga socijalne zaštite starim licima	Usvojiti propise o volonterskom radu	Lokalna samouprava, NVO, Centri za socijalni rad, Savez penzionera, Crveni krst, sredstva javnog informisanja i dr.	2008-2012	Veća otvorenost sistema socijalne zaštite starih lica aktiviranjem volonterskog potencijala u opštini
	Pokrenuti akciju u svakoj opštini i mjesnoj zajednici na evidentiranju i osposobljavanju lica za volonterski rad			Racionalnost i ekonomska efikasnost sistema
Razvijati različite oblike donatorstva, formiranje fondacija, zadužbina, zavještanja spomen poklona u socijalnoj zaštiti starih lica	Usvojiti propise o donatorstvu, fondacijama, zadužbinama i drugim oblicima trajnije humanitarne pomoći u ovoj oblasti	MZRSS	2009	Razvoj humanističke podrške sistemu i jačanje solidarnosti u ostvarivanju i unapređivanju socijalne zaštite starih lica